

A MŰSZAKI SZAKIRODALMI DOKUMENTÁCIÓ OKTATÁSÁNAK JELLENLEGI HELYZETE MAGYARORSZÁGON

Szentmihályi János

I.

Érdekes és elemzésre érdemes jelenség, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatás mint tevékenység milyen nehezen válik önálló és elismert foglalkozássá. Része van ebben természetesen annak is, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatás mibenlétét, jelentőségét máig is sokféleképpen értelmezik, és hogy maga a tájékozódás nem egységes és egyértelmű folyamat.

A tájékozódás azonban a tudományos és műszaki tevékenységet folytatók számára feltétlen szükségesség, hiszen minden ismeretág fejlődésének vitathatatlan előfeltétele az ismeretággal kapcsolatos ismeretanyag tudomásulvétele. Ma már senki sem vitatja, hogy ez a tudomásulvétel intézmények, szolgáltatások és személyek közbenjöttével történik. Viszont máig sincs egyetértés abban, hogy ezek az intézmények és szolgáltatások milyen u j , ö n á l l ó é s s p e c i á l i s ismereteket kívánó tevékenység kifejlesztését teszik szükségessé. Legalább is ezt a következtetést vonja le E.PIETSCH a dokumentalistaképzés és a dokumentációs munkakör alapvető problémáit tárgyaló tanulmányaiban.^{1/}

Vannak, akik még ma is a könyvtárosi munkakör továbbfejlesztésében, a könyvtárosi pálya horizontjának kibővítésében látják a tájékoztatás előállításából és terjesztéséből álló életpálya kialakulását. Bár ebben a felfogásban sok a részgazság, hiszen a könyvtáros szerepe a tájékoztatás elterjesztésében állandóan növekszik, viszont másfelől nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a tájékozta-

^{1/} E.PIETSCH: Ausbildung und Berufsbild des Dokumentars. Frankfurt, 1965. 5. és köv. pp.

tási folyamat e g é s z é b e n e komplex tevékenység munkahelye csak r é s z b e n található a könyvtárban, és e tevékenységnek csupán egyes fázisaiban vehet részt a könyvtáros.

Az a tény, hogy a tájékoztatási szakemberek felsőfoku képzése igen sok országban és sok helyen a felsőfoku könyvtárosképzést végző felsőoktatási intézmények keretében történik, - így van ez különösen az Egyesült Államokban - önmagában nem bizonyít amellelt, hogy a tájékoztatási munkafolyamat minden fázisát könyvtári munkakörnek lehet minősíteni. A képzési programok futólagos vizsgálata is meggyőzhet arról, hogy bármily oktatási intézmény keretében is történik a képzés, a tájékoztatási szakember önálló hivatást tölt be, amelyhez hozzátartozik a könyvtári munka ellátása is, de a pályára való felkészülés ma már csak szervezett oktatás keretében képzelhető el, amelynek programjában a könyvtárosi ismereteket túlhaladó ismeretek szerepelnek.

A tudományos és műszaki tájékoztatás, mint életpálya, egyrészt specializált, másrészt sokrétű. Specializálódása függvénye az előállított és terjesztett ismeretanyag differenciáltságának. Rétegződése, illetve sokrétűsége, ami gyakorlatilag a különböző szűkeges munkakörök kialakulásának következménye, a tájékoztatási folyamat összetettségével /a tájékoztatás előállítása, tárolása, terjesztése stb./ áll szoros összefüggésben. Ennek az összetettségnek következménye, hogy a különböző tevékenységi tartalommal bíró életpálya nem azonosítható sem a tevékenységi tartalom, sem a képzés szempontjából a mérnökivel, orvosival, jogászival, stb.

A hivatás differenciáltságát talán legpregnánsabban a Georgia Institute of Technology által szervezett, a tájékoztatási szakemberek képzését szolgáló tanfolyamok tagolása mutatja.^{2/}

E tanfolyamok a következő típusú szakemberek képzését irányozzák elő: 1. science librarian /tudományos könyvtáros/, 2. technical literature analyst /a műszaki szakirodalom elemzője/, 3. information scientist /tájékoztatástudományi szakember/. E tagolás a tájékoztatási munkafolyamat természetéből adódik.

Határozott képzési követelményeket kell támasztani azzal a szakemberrel szemben, akinek hivatása az ismereteket hordozó anyag gyűjtése, tárolása, feltárása és az erről az anyagról nyújtott aktív és passzív bibliográfiai tájékoztatás. Ezt a munkakört a k ö n y v t á r o s tölti be. Mivel a könyvtárosi tevékenységen belül a hangsúly a tájékoztatást magában foglaló anyag gyűjtésén és a tájékoztatásnak könyvtári eszközökkel történő terjesztésén van, más o d l a g o s jellegűek azok az ismeretek, amelyek a tájékoztatás tárgyával kapcsolatosak.

^{2/} KYLE, R.J.: Education of information personnel. = J.Chem.Doc./1962/ 204-206.p.

Másjellegű munkakört jelent a tájékoztatási folyamatban belül az a tevékenység, amelynek célja a tájékoztatás előállítása, vagyis a tájékoztatást hordozó dokumentumok elemzése, az ismereteknek a felhasználás céljából történő értékelése. Mivel a hangsúly a tevékenységen belül a szakirodalom értékelésén és szakirodalmi produktumok előállításán van, a tájékoztatás tárgyát képező szakterület ismerete elsődleges és a könyvtárosi és tájékoztatástechnikai ismeretek - bár fontosak, - mégis csak másodlagosak.

Végül a tájékoztatási folyamat bonyolultsága következtében a tájékoztatási tevékenységgel kapcsolatos módszertani, szervezési, információelméleti, könyvtár tudományi és műszaki problémák megoldásához speciális szakismeretekkel rendelkező tudományos munkásokra is szükség van, ezek külön képzéséről is gondoskodni kell.

A képzési szintet a tevékenységen belüli munkamegosztás természetesen nagy mértékben befolyásolja. Ez a munkamegosztás teszi szükségessé az alapfokú, középfokú és felsőfokú képzést.

A képzési profilok és szintek kialakítása tehát feltétlen szükségessé vált, és tudomásul kellett venni azt is, hogy a fentebb jelzett három tipushoz tartozó tájékoztatási szakember előképzettségét illetően a követelmények nem azonosak. Annak ellenére, hogy a tudományos kutatók, alkalmazott tudományokkal foglalkozók, műszaki, orvosi, mezőgazdasági stb. szakemberek száma rendkívüli mértékben megnövekedett, a tudományos kutatás terbélyesedésével, a termelés növekedésével együttjáró jelenség a szakemberhiány. Elérhetetlen követelmény tehát, hogy a tájékoztatási folyamat minden szakaszában a munkát a tájékoztatás tárgyát képező szakember lássa el. Erre a bekövetkezett munkamegosztás következtében nincs is szükség.

Máig nehezen tisztázható kérdés, hogy a tájékoztatási folyamat mely szakaszában követelendő meg a tudományos és műszaki képzettség, annak milyen mértéke szükséges az adott tájékoztatási tevékenység ellátásához. Így pl. annak ellenére, hogy a könyvtáros esetében a szakmai ismereteket másodlagosnak tekintik, a szakember-könyvtáros szükségessége a könyvtár gyarapítási, feldolgozó /szakoszó/ és reference munkája során lépten-nyomon megmutatkozik.

Mivel azonban általános jelenség, hogy a tájékoztatási tevékenység ellátásához nem áll elég szakember rendelkezésre, szükségessé vált a képzés fokozott differenciálása.

A szakembereknek a tájékoztatási munkába való bevonása azonban feltétlen szükségesség.

A tudomány termelő erővé válásának folyamata a tájékoztatás passzív, másodlagos jellegét megváltoztatta. A tájékoztatást végző szakember nem csupán a kutató közösség egyenértékű tagja és értékét nem csupán az határozza meg, hogy mivel a tájékoztatói folyamat bonyolulttá vált, szükség van valakire, aki azt a munkát gazdaságosan, megbízhatóan végezze el, és hozzájáruljon ahhoz, hogy a tulajdonképpeni kutatásra és tájékoztatásra fordított idő aránya a kutatómunkára fordít-

ható idő tulsulya felé tolódják el, hanem értékét meghatározza az is, hogy szükségszerűen a tájékoztatásért felelős szakember feladatává vált a tudományos kutatásban és termelésben szükséges döntések meghozatalának előkészítése.

A tájékoztatási szakismereteknek e célra való felhasználása új vonásként jelentkezik. Amilyen mértékben növekszik e funkció mibenlétének felismerése, oly mértékben válik a tájékoztatási munkának, mint életpályának vonzóereje. Ha a tájékoztatási munkának ezt a jelentőségét a tudáspolitikai és termelési irányítói felismerik, úgy megoldódik a szakembereknek a tájékoztató munka felé való irányításának problémája is.

II.

A tájékoztatási szakemberek képzésének kérdése, legalább is a műszaki szakirodalmi tájékoztatás területén dolgozó szakembereké, Magyarországon aktuálissá vált.

A szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerét szabályozó koncepció^{3/} végrehajtása szükségessé teszi a műszaki dokumentáció munkájában résztvevők, valamint a potenciális felhasználók képzésének rendezését is. A koncepció által alkotott tájékoztatási rendszer hatékonysága ugyanis nagy mértékben függ attól, hogy a szakirodalmi tájékoztatás előállítói, terjesztői milyen mértékben rendelkeznek azokkal a speciális ismeretekkel, melyek képessé teszik őket arra, hogy a szükségleteknek megfelelő tájékoztatást optimális módon állítsák elő, az információkat a legkorszerűbb módszerekkel, a gyors visszakeresésre alkalmas módon tárolják, a terjesztés munkáját hatékonyan végezzék el. Az irodalmi jártasság, a bibliográfiai kultúra fejlettsége a felhasználók részéről pedig biztosíték arra, hogy a szakszerűen előállított és terjesztett tájékoztatás értékesítése valóban megtörténjék.

Ha figyelembe vesszük, hogy a koncepció mintegy 1100⁴ felsőfokú végzettségű dolgozó beállítását teszi szükségessé a következő 8 év alatt, továbbá azt is, hogy szükség lesz mintegy 5-600⁵ középfokú, valamint 3-400⁶ alsóbbfokú végzettségű munkaerő beállítására, úgy nyilvánvaló, hogy a képzés szervezése, a képzési programok irányvonalainak meghatározása sürgős feladattá vált. Halaszthatatlanná vált továbbá a felhasználók oktatása is, mert a tájékoztatási rendszer tökéletesedése, az ismeretszerzés, az informálódás szükségességének felismerése a tájékozódás megszerzéséhez szükséges speciális ismeretek oktatása iránti igényt is felébreszti.

Ezek a motívumok játszottak közre abban, hogy az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság Dokumentációs Állandó Bizottságának oktatási

^{3/} A műszaki irodalmi tájékoztatás országos rendszere és szervezete. Koncepció. O.M.F.B. Budapest, 1964. /Hivatalos kiadvány/

⁴ E munkaerők jelentős része mellékfoglalkozású lesz.

témabizottsága a dokumentalista képzés és a felhasználók oktatásának kérdéseit tanulmányozza és az OMFB elé terjesztett koncepció tervezetét dolgozza ki a szakirodalmi dokumentáció oktatásáról, melyet az OMFB elnöksége elfogadott.

A koncepció kidolgozásánál a hazai helyzetből adódó tényezők egész sorát kellett figyelembe venni.

Először is a képzendők körét kellett a dokumentáció hazai szervezetének megfelelő módon meghatározni. Mivel az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság és az érdekelt tárcák a m ű s z a k i i r o d a l m i tájékoztatás irányítói, az OMFB által elfogadott koncepció csupán a műszaki irodalmi tájékoztatás munkájában résztvevők képzésével foglalkozhat.

A képzendők körének ez a különben is igen tágan értelmezhető korlátozása, - a műszaki irodalmi tájékoztatás körébe ugyanis be kell vonni a természettudományos és közgazdasági irodalmi tájékoztatás java részét - nem jelenti a képzési formák leszűkítését, hiszen a műszaki irodalmi tájékoztatás oktatási keretein belül a legkülönbözőbb tájékoztatási munkakörök ellátóit, a legkülönbözőbb alapképzettséggel rendelkezőket kell képzésben részesíteni.

A tájékoztatási szakemberek speciális képzése egyébként is az e tanulmányban korábban kifejtettek alapján a képzés egyetlen járható útja.

Bármennyire is igaz, hogy vannak alapvető dokumentációs, bibliográfiai ismeretek, dokumentációstechnikai eljárások, melyek mint általános dokumentációs ismeretek egységesen oktathatóknak látszanak valamennyi tudományág és ismeretkör tájékoztató szakemberei számára, a hazai tapasztalat is azt mutatja, hogy az ilyen "egységes" oktatás hatékonysága nem teljes. Felsőfokú dokumentációs szaktanfolyamot első ízben 1964-ben szervezett Magyarországon az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszéke. A tanfolyam beindítását gondos előkészítő munka előzte meg. A hasonló külföldi szaktanfolyamok tematikájának, oktatási tapasztalatainak gondos mérlegelése alapján alakult ki a szaktanfolyam tematikája, melynek hasznosságáról, mind az oktatók, mind a tanfolyam hallgatói meggyőződtek. A felvétel előfeltétele, egyetemi végzettség, jelenleg is végzett dokumentációs munka és két idegen nyelv ismerete volt. Annak ellenére, hogy a szaktanfolyam gondoskodott a különböző tudománysszakok és ismeretágak dokumentalistái számára a munkakörüknek megfelelő szaktájékoztatói ismeretek oktatásáról szakkollégiumok és gyakorlatok formájában, - a tanfolyam második feléve szakosított tanfolyam volt, - mégis azt kellett tapasztalni, hogy a különböző területen működő dokumentalisták egy tanfolyamon belüli oktatása nehézségekbe ütközik. Egyes előadások a hallgatók egy része, más előadások a hallgatók egy másik része számára voltak hasznosak.

A koncepció kidolgozásánál nem lehetett figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a dokumentalisták képzésének vannak már hagyományai is Magyarországon, egyes bevált oktatási formák már kialakultak és hogy vannak olyan meglévő oktatási formák, melyeknek továbbfejlesztése,

átalakítása révén a dokumentalisták képzésének kérdése új oktatási intézmények létesítése nélkül is megoldható.

Azonban nem csupán ilyen gyakorlati megfontolások vezették a koncepció készítőit, amikor a változatos oktatási formák egész sorának megvalósítására tettek javaslatot, hanem azt is figyelembe vették, hogy a tájékoztató munka különböző fázisaiban résztvevők sokrétű, különböző jellegű munkát végeznek, és e sokféle munkakörre való felkészítés sokféle oktatási követelményt támaszt.

A koncepció tehát elsősorban arra törekedett, hogy tisztázza, milyen munkakörök betöltésére kell képessé tenni a képzendőket, milyenek legyenek a képzés szervezeti keretei, és mik legyenek az oktatandó tananyaggal szemben támasztott legfőbb tematikai és szintbeli követelmények.

Ennek megállapításánál a következő alapelveket vette figyelembe:

- a/ A dokumentációban tevékenyen résztvevők képzése differenciáltan, a szakágak szükségleteinek figyelembevételével, különböző oktatási szinteken és különböző oktatási formák keretében valósítandó meg. Ezért változatos képzési formák kialakítása vált szükségessé.
- b/ A legmagasabb szintű képzést kell biztosítani azok számára, akik a dokumentációs munkát egy átfogó területen, országosan vagy tudományági, iparági, szakágazati szinten irányítják, és résztvesznek a tájékoztató anyagok előállításában. Ez a munkaterület nem csupán a legmagasabb szintű dokumentációs képzést teszi szükségessé, hanem annak jó ellátása feltételezi a magas szintű szakmai /műszaki stb./ képesítést is.
- c/ A helyi vagy ágazati dokumentációs szolgáltatások előállítói számára ugyanaz az ismeretanyag már nem szükségszerűen oktatandó azonos, legmagasabb szinten, mivel ez a munka a tudományos, műszaki és gazdasági szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerének kiépítése esetén önálló dokumentációs feldolgozást csak korlátozott mértékben tesz szükségessé.
- d/ A tájékoztatás terjesztésében /disszeminációjában/ a tudományos, műszaki és gazdasági szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerében a műszaki és tudományos képesítésű szakemberek széles rétegeire is számítani kell. Megoldhatatlan, hogy a disszeminációs munkában résztvevők jó része, akiknek feladata továbbá az eseti tájékoztatás nyújtása a munkahelyen, ezt a munkát főfoglalkozásként üzzék. A munka elvégzésében a legmagasabb szintű dokumentációs ismeretek nem feltétlenül szükségesek, viszont gondoskodni kell arról, hogy a munka ellátása megfelelő szakmai alapot kapjon.
- e/ A tudományos és műszaki tájékoztatás tárolásában, rendelkezésre bocsátásában, valamint az eseti és visszakereső tájékoztatásban döntő szerepük van a szakkönyvtárosoknak és a

nagy tudományos könyvtárak dolgozóinak, akiknek a műszaki és tudományos propaganda könyvtári eszközeit is jól ismerniök kell. E rendkívül nagyszámu réteg képzése és továbbképzése különösen fontos.

- f/ A műszaki és tudományos tájékoztatás felhasználóinak képzése ugyancsak differenciáltan és több síkon oldható meg. Gondoskodni kell arról, hogy fokozatosan a műszaki értelmiség szakképzésének szerves részévé válják a dokumentációs ismeretek oktatása, és gondoskodni kell arról is, hogy a már végzett mérnökök és technikusok, vagyis a felhasználók zöme a rendelkezésre álló ismeretterjesztési formák igénybevételével /mérnök-továbbképzés, MTESZ, TIT ismeretterjesztés/ vonzó módon ismerkedjék meg a tájékoztatás felhasználásának módjaival és előnyeivel.

Ezeknek az alapelveknek figyelembevételével állapítja meg a koncepció az oktatási szükségleteket és követelményeket. Ezek tisztázása után igyekszik a szükségleteknek és követelményeknek leginkább megfelelő oktatási formát és tematikai követelményeket megállapítani.

A képzési formák megállapításánál két változattal kellett számolni. Az első változat az un. kiegészítő képzés, melynek célja a már megfelelő alapképzettséggel rendelkező műszaki és gazdasági szakembereket, a természettudományi képzettséggel rendelkezőket külön tanfolyamokon dokumentalistákká képezni. Ez a képzési forma világszerte elterjedt.

A másik képzési forma az un. párhuzamos képzés, melynek lényege, hogy a képzendő egyidőben nyeri el műszaki, természettudományos vagy gazdasági alapképzettségét és dokumentációs szakképzettségét.

Az egyik, vagy a másik képzési forma kizárólagossága mellett dönteni nem lett volna helyes.

A differenciált szükségleteket és követelményeket figyelembe véve kellett esetenként a kívánatos képzési forma mellett dönteni. Figyelembe kellett venni továbbá, hogy a jelenleg kialakult képzési formák miképpen illeszthetők be egy olyan oktatási rendszerbe, melynek célja a szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerének kiépítéséhez és működéséhez szükséges szakemberek kellő dokumentációs ismeretekkel való ellátása.

Először is el kellett határolni azokat a munkaköröket, amelyeknek betöltéséhez a kettős képzettség - az alapképzettség és a dokumentációs képzés - feltétlenül szükséges.

E munkakörök közé elsősorban azokat kellett sorolni, amelyek szoros összefüggésben állanak a műszaki dokumentációs munka irányításával, a dokumentációs produktumok előállításával, mint pl. referáló lapok, dokumentációs szemlék, bibliográfiák szerkesztése, a gépi adatfeldolgozás, gépi fordítás szervezése, műszaki irányítása, műszaki és gazdasági döntések dokumentációs előkészítése stb.

A tartalmi követelményeket, melyeket e munkaköröket ellátó szakemberek képzésével szemben támasztani lehet, a külföldi tapasztalatok figyelembevételével a koncepció a következőkben jelöli meg:

- a/ A tudományos és műszaki irodalmi tájékoztatás elmélete, szervezése és általános gyakorlata /általános dokumentációs ismeretek/;
- b/ A referáló, fordítói, szerkesztői munka, kéziratelőkészítés, nyomdatechnikai- és reprográfiai ismeretek;
- c/ A tudományos és műszaki tájékoztatás forrásainak ismerete, bibliográfia;
- d/ Könyvtártani ismeretek;
- e/ Osztályozási rendszerek. Az indexkészítés korszerű módszerei;
- f/ Információ elmélet. Az adattárolás és visszakeresés, a fordítás gépesítésének kérdései. Matematikai nyelvészet, programozás, a code-alkotás matematikai alapjai és gyakorlata;
- g/ A műszaki fejlesztés és műszaki tájékoztatás kapcsolatai. A műszaki-gazdasági tájékoztatás, mint a korszerű iparvezetés, a gazdasági döntések eszköze;
- h/ A szakmai fordítás nyelvi kérdései. Nyelvgyakorlatok.

E tartalmi követelményeknek megfelelő képzési formák kijelölése nem kis gondot okozott. A koncepció abból az elgondolásból indult ki, hogy a dokumentalistaképzés ezen a szinten szűkegszerűen járulékos képzés, a tájékoztatás mint tevékenység konkrét tartalommal csak akkor rendelkezik, ha e tevékenységbe beleértjük azt is, hogy miről szól a tájékoztatás. A magasszintű járulékos képzés legmegfelelőbb formájának az látszott, ha a magasszintű tájékoztatást végző szakemberek a dokumentációs ismereteket ugyanolyan típusú felsőoktatási intézményben szerzik meg, mint amilyenben alapképzésüket nyerték. Mivel a koncepció a műszaki és természettudományi tájékoztatás szakembereinek képzéséről kíván gondoskodni, a legmegfelelőbb oktatási formának az látszott, ha ez a kiegészítő jellegű képzés szakmérnöki tanfolyamok formájában a Budapesti Műszaki Egyetemen valósul meg.

A magasszintű tájékoztatási szakemberképzés megoldásánál figyelembe kellett venni azt is, hogy az ELTE alkalmazott nyelvészeti-matematikai szakának megindulásával 6-7 éves távlatban a dokumentáció kutatás, információ kutatás a könyvtárügy és dokumentációügy nyelvi és nyelvészeti problémáinak megoldásához alkalmas szakemberek fognak rendelkezésre állani. A magasszintű tájékoztatást végző szakemberek képzése korlátozott mértékben párhuzamos képzés formájában is megoldható. Erre az egyetemi könyvtárosképzés keretei nyújtanak nálunk lehetőséget. Az egyetemi könyvtárosképzés reformja ugyanis a tanulmányok harmadik évében kötelezően előírja a hallgatók számára a specializálódást. Azok a hallgatók tehát, akiknek második szakuk valamely természettudományi szak /matematika, fizika, kémia, biológia/ a ter-

mészettudományos tájékoztatás területén végezhetnek speciális tanulmányokat. Ez azt jelenti, hogy a témakörből kötelező speciálkollégiumokat kötelesek hallgatni, szakdolgozatukat e témakörből készítik, és a speciálkollégiumok témájából tesznek államvizsgát. A végzett hallgatók elhelyezkedhetnek alaptudományi dokumentációs munkakörben, vagy pedig mint a nagy tudományos könyvtárak természettudományi szakreferensei végezhetnek magasszintű tájékoztatási munkát.

A gyakorlati követelményeket figyelembe véve nem csupán a legmagasabb szintű képzést igénylő munkakörök betöltésére alkalmas szakemberek képzéséről is gondoskodni kellett.

A tudományos és műszaki irodalmi tájékoztatás elterjesztése a helyi szükségleteknek megfelelő tájékoztatás kiválasztása, értékelése, a munkahelyi tájékoztatás megszervezése, az eseti tájékoztatás, irodalomkutatás és adatszolgáltatás olyan munkafolyamatokat jelentenek, amelyek ellátására elsősorban ugyancsak a műszaki vagy természettudományos alapképzettséggel rendelkezők alkalmasak. A tájékoztatási folyamat differenciáltsága abban mutatkozik, hogy a munka ellátásához szükséges ismeretanyag más s z i n t ű, mint a tájékoztatási produktumok előállításához szükséges ismeretek.

Jelen helyzetben nem várhatjuk, hogy e munkát mindenütt főfoglalkozású tájékoztatási szakemberek lássák el. E munkák elvégzésére kisebb intézményeknél a műszaki értelmiségi munkakörökben dolgozók munkaidejének csak egy része szabadítható fel.

A tájékoztatás elterjesztésében résztvevők képzésével szemben támasztott tartalmi követelményeket a koncepció a következőkben körvonalazza:

- a/ A tudományos és műszaki tájékoztatás szervezete. A műszaki tájékoztatás alapvető kérdései;
- b/ A vállalati és intézeti információs részlegek tájékoztató munkája;
- c/ Bibliográfiai ismeretek. Az irodalomkutatás technikája;
- d/ Könyvtártani alapismeretek;
- e/ Osztályozás;
- f/ Bevezetés a lyukkártyák kezelésének gyakorlatába;
- g/ Nyomdatechnikai és reprográfiai ismeretek;
- h/ A szakmai fordítás nyelvi kérdései.

Minthogy azokat a munkaköröket, melyek a tájékoztatás értékelő jellegű elterjesztésével kapcsolatosak, mérnökökkel kell betölteni, kívánatos volt annak a szempontnak az érvényesítése, hogy a kiképzendő dokumetációs szakképzésüket ugyanabban a felsőoktatási intézményben nyerjék, mint alapképzésüket, tehát a koncepció ezt a kép-

zést is a Budapesti Műszaki Egyetem szakmérnöki tanfolyamára bízta.

Az ismertetett tartalmi követelményeknek megfelelő képzést jelenleg az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Könyvtártudományi Tanszéke irányításával működő felsőfokú dokumentációs szaktanfolyam látja el. A koncepció ennek a szaktanfolyamnak további fenntartását javasolja, és hivatását abban látja, hogy a tájékoztatási munkában résztvevő nem műszaki egyetemi végzettségűek /közgazdászok, tanári végzettségűek stb./, valamint a nagy tudományos könyvtárak tájékoztatási munkával foglalkozó munkatársainak szakképzését elősegítse. Természetesen mindaddig, amíg a Műszaki Egyetemen a szakmérnöki tanfolyamok meg nem indulnak, az ELTE könyvtártudományi tanszéke által szervezett szaktanfolyam a dokumentációs munkakörben dolgozó mérnökök képzésével is foglalkozik.

A szervezendő és meglévő oktatási formák világosan mutatják, hogy a koncepció a képzés szervezése során a dokumentációs termékek előállításának, a dokumentációs munka szervezőinek országos és iparági irányítóinak képzését elhatárolta a dokumentációs termékek terjesztőinek, a passzív tájékoztatási munka ellátóinak képzésétől. Mindkét alapvető munkafolyamat azonban feltételezi a tájékoztatás tárgyát képező ismeretekben való magasszintű szakmai jártasságot.

A koncepció ugyanakkor több ízben hangoztatja, hogy a tájékoztatás elterjesztésében és a visszakereső tájékoztatásban nagy szerepe van a szakkönyvtárosoknak is, akiknek esetében az alapvető szakmai képesítést /mérnöki diploma, vegyész oklevél, stb./ feltételezi nem minden esetben lehetséges. Ezért javasolja a koncepció a szakkönyvtárosok képzésének rendezését is, amire a kezdő lépések már meg is történtek. A szakkönyvtárosképzés problémáival való foglalkozás meghaladná e cikk kereteit.

A műszaki szakirodalmi tájékoztatás országos rendszerének kiépítése szükségessé teszi, hogy a dokumentalistákon és könyvtárosokon kívül a tájékoztatás terjesztésében az egyes szakterületek irodalmát legjobban ismerő mérnökök és műszakiak is részt vegyenek. Ezeknek egy részét dokumentációs képzésben lehet ugyan részesíteni az ismertetett képzési formák keretében, de legnagyobb részüket, külön differenciált képzésben kell részesíteni, amely egyrészt nem olyan széles alapon nyugvó, mint a már ismertetett képzés, de differenciáltabb és szükségyszerűen tekintetbe veszi az iparág, ill. az ágazat speciális tájékoztatási követelményeit.

A koncepció e differenciált képzésre vonatkozóan azt javasolja, hogy ahol annak előfeltételei megvannak, a tárcaközpontok, ill. iparági tájékoztatási központok szervezzenek differenciált tematikájú, féléves, egyéves tanfolyamokat. E tanfolyamok kiegészítéseképpen, azok támogatására és azon tájékoztatási káderek számára, akiknek tárcaközpontjuk, ill. iparági központjuk nem szervez tanfolyamot - ezt szervezze meg az OMKDK.

A Szakirodalmi Dokumentáció Oktatása című koncepció végül foglalkozik a dokumentációs szolgáltatások szakmunkás igényeivel és a dokumentációs ismeretek oktatásával a szakirodalom felhasználói szá-

mára. Ezt a témát sem áll módunkban e cikk keretében kifejteni. Meg kell azonban említeni, hogy a tudományos és műszaki tájékoztatás hatékony felhasználása szempontjából igen jelentős a koncepciónak az az intézkedése, amely kimondja, hogy a vállalatok, intézetek, üzemegek műszaki fejlesztéséért felelős vezetők, a műszaki fejlesztés egyéb szerveiben dolgozó mérnökök és technikusok kötelesek szervezett oktatás keretében megismerni a szakirodalmi tájékoztatás funkcionális felépítését az alkalmazható tájékoztatási módszereket. Az e tárggyal foglalkozó előadások szervezéséért, az ipari központokkal együttesen a tárcaközpontok felelősek. Ezeken az előadásokon a műszaki fejlesztésért felelősök a következő tematikájú előadásokat hallgatják: a műszaki fejlesztés és a tudományos és műszaki tájékoztatás kapcsolatai; a tudományos és műszaki tájékoztatás primer forrásai, a dokumentumok és azok fajtái; a tudományos és műszaki tájékoztatás szervezete; a tájékoztatási szolgáltatások ismerete; a magyar tudományos és műszaki könyvtárak, dokumentációs intézmények és azok szolgáltatásai; a szakterület referáló és egyéb dokumentációs kiadványainak ismertetése; az intézeti és vállalati tájékoztatás formái és módszerei; a műszaki-gazdasági tájékoztatás jellege és tartalma.

III.

Az elmondottak a műszaki szakirodalmi dokumentáció oktatásával kapcsolatos néhány probléma, néhány megoldási javaslat ismertetését kísérlik meg. Nem terjednek ki minden kérdésre és a megoldási javaslatok szűk területre korlátozódnak, csak a szükséges kezdeti lépéseket határozzák meg. Jelentőségük, hogy az állandóan növekvő ismeretanyag ma már a tájékozódási kultúra magas szintre való emelését teszi szükségessé, és ennek a kultúrának kifejlődését teszik lehetővé a képzett dokumentalisták is. Ezért volt fontos és időszerű a képzéssel kapcsolatos legégetőbb kérdések napirendre tűzése. A tájékoztatási szakemberek képzését nem tekinthetjük véglegesen megoldottnak hazánkban; számos oktatási probléma maradt megoldatlan. Mégis úgy gondolom, a dokumentalistaképzés ismertetett megoldásai, melyek számolnak az adott lehetőségekkel, korszerűek és a szakirodalmi tájékoztatás fejlődése, hatékonysága szempontjából hasznosak.

Я. Сентмихай: Нынешнее положение преподавания научно-технической информации в Венгрии.

Подготовка специалистов участвующих в научной и технической информации само собой разумеется многослойна и дифференцирована. На основе круга деятельности различаются и потребности специалистов работающих в органах информации и специалистов участвующих в подготовке информационных услуг, и тех - кто по своей работе связан с распространением информации. Предложения и рекомендации, на основе которых в Венгрии будет формироваться подготовка специалистов технической информации, составляются с полным учетом упомянутых различий. При Будапештском техническом университете приступают к работе инженерные курсы, целью которых является подготовка тех специалистов, которые по своей должности руководят документационной работой, техникой машинной обработки данных. Также при Будапештском техническом университете организуются и курсы для тех инженеров, которые по своей должности занимаются распространением научной и технической информации, вообще информацией соответственно местным потребностям.

Кроме этого, для участников распространения информации организуются курсы и при Кафедре библиотекведения Будапештского университета им. Л. Этвеша. В том же университете, начиная с текущего года есть специальность прикладной математической лингвистики, где готовят слушателей, помимо непосредственной специальности, и к работе в области исследований по документации и теории информации. Для участвующих в распространении информации создаются курсы также и при отраслевых центрах. Кроме всего этого проходят обучение специалисты ответственные за техническое развитие.

+ + + +

+ + +

SZENTMIHÁLYI, J.: The present situation in technical literary documentation training in Hungary

The education and training of professionals participating in scientific and technical information activity are of a differentiated and manifold character by necessity. According to the occupational differences, separate education and training must be ensured for professionals participating in the organization of the information service or in the production of information media, and a separate one again for those having duties in disseminating information. The recommendations composed in Hungary to promote the future development of the education and training of technical literature information experts have taken all these aspects into consideration. There will be a professional engineering course established within the activity scope of the Budapest Technical University aiming at the education and training of specialists having duties covering technical documentation work, technical management of mechanized data processing, as well as documentary processing. Another course started at the Budapest Technical University is intended for engineers having jobs including the dissemination of scientific and technical literature information, that is, information meeting local requirements. For those participating in the dissemination of information, another course will be organized by the Library Science Department of the Budapest University for Sciences. The applied linguistics-mathematics department established within the Budapest University for Sciences will qualify for documentation research work and theoretical information activity as well. In addition, for those engaged in data dissemination certain industrial centres will organize separate courses. Finally, professionals responsible for engineering development will also be given appropriate education and training.

§§§§§